

УДК 336. 14

ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ ЙОГО ЖИТТЄВОЇ СТАДІЇ

ESTIMATION OF ENTERPRISE FINANCIAL POSITION IN VIEW OF ITS LIFE STAGES

Лариса Степанівна МАРТЮШЕВА

*к. е. н., доцент кафедри фінансів Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)
E-mail: mart_lar@mail.ru*

Анастасія Борисівна КОРЕНЕВА

викладач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету (м. Харків)

Larysa S. MARTYUSHEVA

Candidate of Economics, Associate Professor of Finance Department of Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the NBU (Kyiv)

Anastasiya B. KORENEVA

Lecturer of Finance Department of Kharkiv National University of Economics

Анотація. Представлено методичний підхід до визначення фінансового стану підприємства з урахуванням стадії життєвого циклу.

Summary. The methodical approach to the estimation of financial situation of an enterprise in view of the life cycle stage is introduced.

Ключові слова: *фінансовий стан, антикризове управління, життєвий цикл.*
Key words: *financial situation, antirecessionary management, life cycle.*

Постановка проблеми. Визначення наявності або відсутності кризи у діяльності підприємства є одним з критеріїв, що визначає напрям розробки та впровадження на ньому фінансових механізмів антикризового управління. Діагностику кризового стану підприємства досліджують як один з напрямів економічної діагностики та тісно пов'язана з діагностикою загрози банкрутства. Під останньою розуміють систему цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення кризового стану підприємства, який спричиняє загрозу його банкрутства.

Однак кількісні значення класичних показників оцінки фінансового стану підприємства не завжди дають точну відповідь про наявність чи загрозу настання кризових явищ. Це пояснюється неможливістю при використанні стандартної методики фінансового аналізу враховувати особливості діяльності підприємств на кожній стадії їх життєвого циклу, що актуалізує це дослідження та визначає його мету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У методичних рекомендаціях щодо визначення прояву кризи на підприємстві, представлених у дослідженнях закордонних [5–12] та вітчизняних науковців [1–4], найбільш поширеними є два методичних підходи: перший підхід ґрунтується на системі моделей визначення вірогідності настання банкрутства, другий – на традиційному фінансовому аналізі.

Особливістю першого методу є те, що його використання дозволяє визначити ступінь прояву кризи на підприємстві шляхом порівняння значень інтегральних показників з певними граничними значеннями (моделі Альтмана, Спрінгейта, Фулмера, Чессера, Лиса, Сайфуліна і Кадикова та ін). Особливістю другого методу полягає у порівнянні системи фінансових показників з рекомендованими нормативними.

Як свідчать дослідження, теоретики та практики звертають увагу на те, що як граничні, так і

нормативні значення показників, які використовують у кожному з указаних методів, залежать від галузевої приналежності підприємства [4]. Але у науковій літературі не знайшла відображення диференціація їх рівня залежно від стадії життєвого циклу, на якій воно знаходиться у конкретний час. Це є суттєвим недоліком чинних методичних рекомендацій, оскільки значення показників, які є нормою на одній стадії життєвого циклу можуть характеризувати іншу як кризову стадію.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання сучасних методів, зокрема, кластерного аналізу, для оцінки фінансового стану підприємства з урахування стадії його життєвого циклу.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Суперечність висновків, що виникає при використанні стандартної системи фінансових показників порівняно з нормативними значеннями та з урахуванням стадії життєвого циклу, обумовлюється так: фінансовий стан підприємства на кожній стадії його життєвого циклу має свої особливості, пов'язані з поступовим накопиченням ресурсного потенціалу підприємства на етапі зростання та його зниженням на етапі старіння (табл. 1).

Особливості фінансового стану підприємства, що наведено у табл. 1, обумовлюють відмінність у висновках, отриманих при аналізі показників фінансового аналізу підприємств, що знаходяться на різних стадіях життєвого циклу. Тобто, порівняння значення показника з традиційним нормативом можна вважати некоректним без урахування стадії життєвого циклу підприємства.

Згідно сутнісній характеристиці показників-індикаторів фінансового стану підприємств класичне трактування їх значень коректно для підприємств, що знаходяться на стадії стабільності. Для підприємств, що знаходяться на стадії зародження, росту та занепаду, трактування значень цих показників має свою специфіку.

У табл. 2 наведено систему показників-індикаторів фінансового стану підприємства у їх трактуванні з урахуванням стадії життєвого циклу підприємства (СЖЦ).

Розрахунок наведених вище груп показників та діагностика на основі їх аналізу кризи розвитку підприємств було апробовано для низки підприємств України. Перелік та характеристика цих суб'єктів господарювання наведено у табл. 3.

Вибір підприємств обумовлено: обрано шість підприємств однієї галузі різних областей України, що дозволить врахувати галузеву приналежність, та шість підприємств різних галузей, що функціонують на території однієї області – Харківської, для урахування територіальної приналежності.

Таблиця 1

Особливості фінансового стану підприємства на стадіях його ЖЦ

Етап ЖЦП	Стадія ЖЦП	Цілі підприємства	Особливості фінансового стану підприємства
Зростання	Зародження	Вихід на ринок, завоювання його долі	Дефіцит обігових коштів. Незбалансованість операційних витрат. Обмеженість залучення «дешевих» позикових коштів (зовнішнє фінансування поточної діяльності).
	Ріст	Закріплення на ринку Первинне накоплення капіталу	Дефіцит обігових коштів. Встановлення балансу між власними, залученими та позиковими коштами: - залучення коштів (інвестиції); - втрата контролю над підприємством; - позичання коштів (залучення кредитів); - можливе настання неплатоспроможності. Труднощі у залученні кредитних ресурсів (особливо довгострокових).
	Стабільність (розквіт та стабілізація)	Стабілізація та розширення діяльності підприємства	Втрата контролю над підприємством через залучення значної долі позикового капіталу. Можливість настання неплатоспроможності.
Старіння	Занепад (старіння та смерть)	Виживання	Банкрутство: санація, реорганізація чи ліквідація.

Аналіз та узагальнення тенденцій динаміки показників аналізу фінансового стану підприємств машинобудівної галузі дозволили зробити такі висновки.

Для діяльності підприємства ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод» протягом 2009–2011 років характерні такі тенденції (рис. 1): за значеннями показників ліквідності підприємство протягом 2009–2011 років може вважатися ліквідним, тобто, своєчасно розраховуватися зі своїми кредиторами (банками, підприємствами постачальниками товарно-матеріальних цінностей, заборгованість по заробітній платі, з бюджетом та позабюджетними організаціями) за рахунок наявних обігових коштів різного ступеня ліквідності (рис. 1.а). При цьому у 2009 та 2010 році значення показника абсолютної ліквідності у цього підприємства нижче нормативного, а у 2011 році перевищує нормативне значення майже у двічі. У цілому, значення показників ліквідності підприємства ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод» за 2009–2011 роки свідчать про відсутність прояву кризи на підприємстві в розрізі своєчасності його розрахунків по боргах. Тобто, підприємство можна вважати платоспроможним. Однак, такий висновок можна вважати коректним для підприємства, що знаходиться на стадії стабільності свого життєвого циклу. Для зростаючого підприємства (стадії зародження та росту) тенденція до збільшення показника абсолютної ліквідності може свідчити про «осідання» грошових коштів на рахунках підприємства, що може спровокувати уповільнення темпів його зростання та унеможливити процес його переходу до стадії стабільності.

Аналіз показників ділової активності підприємства ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод» дозволяє оцінювати виробничий цикл, зміни обсягів ринків збуту його продукції та ефектив-

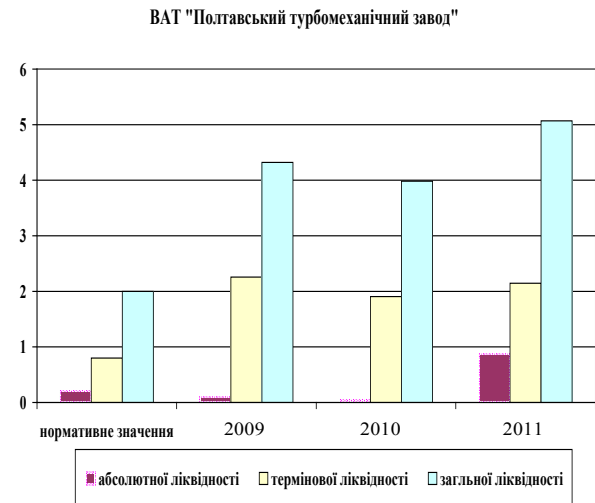
ність використання ресурсів. Згідно з динамікою цих показників, яку проілюстровано на рис 1.б), спостерігається незначне зростання коефіцієнту обіговості капіталу взагалі та обіговості власного капіталу зокрема, що свідчить про незначне розширення ринків збуту підприємства, прискорення кругообігу його коштів (або посилення інфляційних процесів у державі). Обіговість готової продукції поступово зменшується з 10 разів до шести разів за один рік, що може свідчити про зменшення попиту на продукцію підприємства або про збільшення тривалості його операційного циклу. Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості має тенденцію про збільшення, що свідчить про покращення розрахунків споживачів за своїми зобов'язаннями. Але на фоні зменшення обіговості готової продукції, така тенденція підтверджує гіпотезу про скорочення обсягів продажу продукції. Коефіцієнт обіговості кредиторської заборгованості не має сталої тенденції до збільшення або зменшення, але найменше його значення у 2009 році перевищує обіговість дебіторської заборгованості, що свідчить про збільшення заборгованості підприємства за своїми зобов'язаннями. У цілому, показник ділової активності підприємства свідчать про незначне розширення обсягів виробництва та прискорення кругообігу ресурсів підприємства. Така тенденція свідчить про безкризовий характер діяльності тих підприємств, що знаходяться на стадії стабільності, вже завоювали ринки збуту та отримують значні прибутки без значного розширення виробництва. Однак, для зростаючих підприємств, незначний приріст за показниками ділової активності свідчить про присутність кризи у їх діяльності, що може ускладнити його рух кривою свого життєвого циклу та унеможливити досягнення стадії стабільності.

Аналіз показників фінансової стійкості під-

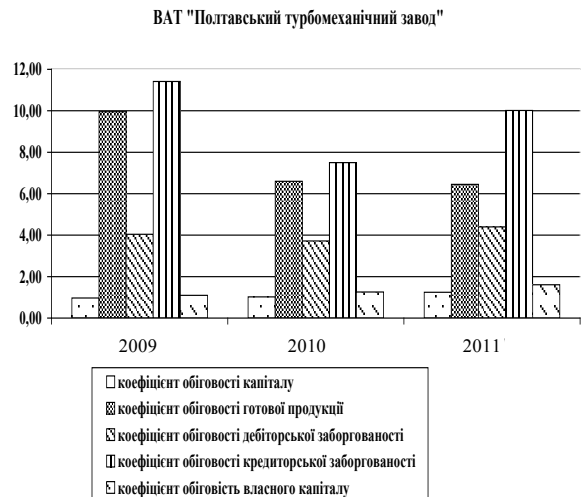
Таблиця 3

Характеристика підприємств, обраних для аналізу

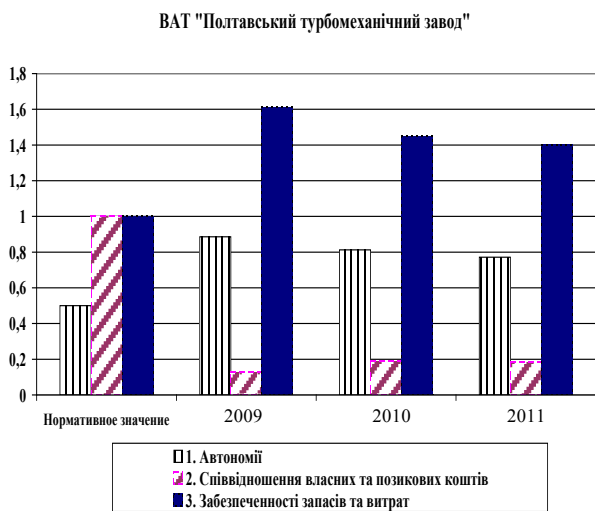
№ п/п	Підприємство	Територіальна приналежність	Галузева приналежність
1	ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод»	Полтавська область	Машинобудування
2	ВАТ «Мелітопольський верстатобудівний завод ім. 23 Жовтня»	Запорізька область	Машинобудування
3	ВАТ «Конотопський арматурний завод»	Сумська область	Машинобудування
4	ВАТ «Вінницький інструментальний завод»	Вінницька область	Машинобудування
5	ВАТ «Бериславський машинобудівний завод»	Херсонська область	Машинобудування
6	ВАТ «РОСС»	Харківська область	Машинобудування
7	АТВТ «Харківський молочний комбінат»	Харківська область	М'ясо-молочна промисловість
8	ВАТ «Ф.Т.Р.»	Харківська область	Легка промисловість
9	ВАТ «БАЛЦЕМ»	Харківська область	Промисловість будівельних матеріалів
10	ВАТ «Володар»	Харківська область	Будівництво та виконання робіт підрядним способом
11	ВАТ «Модель Всесвіту»	Харківська область	Редакції та видавництва

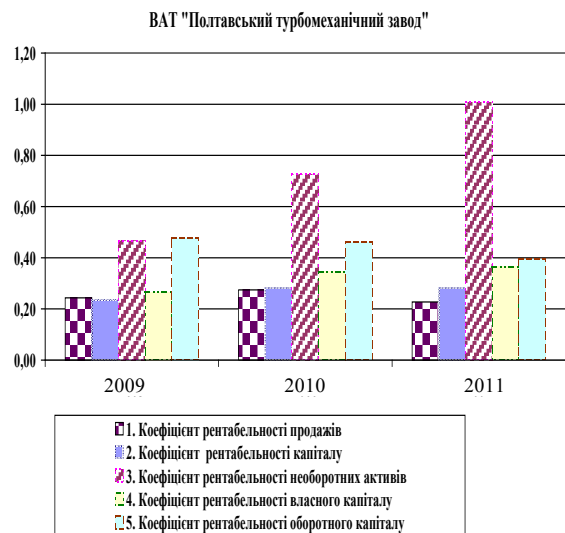
а) показники ліквідності

б) показники ділової активності

в) показники фінансової стійкості

г) показники рентабельності

Рис. 1. Динаміка показників оцінки фінансового стану підприємства ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод»

приємства ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод» дозволяє оцінити структуру джерел формування його капіталу, виявити тенденції до втрати фінансової незалежності або про упущені можливості від використання позикових коштів (ефект фінансового важелю). Так, у цього підприємства протягом аналізованого періоду, спостерігається послаблення фінансової незалежності підприємства (зменшення коефіцієнту автономії та збільшення коефіцієнту співвідношення власних та позикових коштів), що є позитивною тенденцією, оскільки поступово значення цих показників прямують до нормативних. Значення показника забезпеченості запасів та витрат власним джерелами фінансування протягом 2009–2011 років значно перевищує нормативне,

але має тенденцію до зниження. У цілому, можна сказати, що підприємство покращує структуру свого капіталу, але при цьому стає більш фінансово залежним від зовнішніх джерел фінансування. Така тенденція свідчить про безкризове функціонування підприємств, що знаходяться на стадії росту, оскільки підприємство поступово завойовує довіру з боку кредиторів, та має більше можливостей щодо залучення позикових коштів. Однак, для підприємства, що знаходиться на стадії стабільності, посилення його фінансової залежності може свідчити про посилення загрози банкрутства, тобто, свідчити про наявність певної кризи у діяльності.

Аналіз показників рентабельності (ефективності діяльності) підприємства ВАТ «Полтав-

Таблиця 4

Результати оцінки фінансового стану підприємств, що аналізуються

Підприємство	Фінансовий стан за класичним трактуванням	Фінансовий стан з урахуванням СЖЦ підприємства
1	2	3
ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод»	Стабільний фінансовий стан.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності). Посилення загрози банкрутства для підприємств, що знаходяться на стадії стабільності.
ВАТ «Мелітопольський верстатобудівний завод ім. 23 Жовтня»	У цілому, стабільний фінансовий стан. Однак, недостача власних фінансових ресурсів для фінансування поточної діяльності.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності). Недостаток власних фінансових ресурсів для фінансування поточної діяльності – прояв кризи для підприємства, що знаходиться на стадії стабільності.
ВАТ «Конотопський арматурний завод»	У цілому, стабільний фінансовий стан. Однак, недостача власних фінансових ресурсів для фінансування поточної діяльності.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності). Недостаток власних фінансових ресурсів для фінансування поточної діяльності – прояв кризи для підприємства, що знаходиться на стадії стабільності.
ВАТ «Вінницький інструментальний завод»	Посилення загрози банкрутства.	Посилення вірогідності настанні банкрутства для підприємств, що знаходяться на стадії стабільності (посилення довіри з боку кредиторів для підприємств, що знаходяться на стадії зародження та росту).
ВАТ «Бериславський машинобудівний завод»	У цілому, стабільний фінансовий стан. Однак, недостача власних фінансових ресурсів для фінансування поточної діяльності.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності). Нестача власних фінансових ресурсів для фінансування поточної діяльності – прояв кризи для підприємства, що знаходиться на стадії стабільності.
ВАТ «РОСС»	У цілому, стабільний фінансовий стан. Посилення загрози банкрутства. Посилення загрози неплатоспроможності.	Посилення вірогідності настанні банкрутства для підприємств, що знаходяться на стадії стабільності. (посилення довіри з боку кредиторів для підприємств, що знаходяться на стадії зародження та росту). Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності).
АТВТ «Харківський молочний комбінат»	Стабільний фінансовий стан.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності).
ВАТ «Ф.Т.Р.»	Посилення загрози настання неплатоспроможності. Посилення загрози банкрутства.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності), неефективність збутової політики.
ВАТ «БАЛЦЕМ»	Стабільний фінансовий стан.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності), неефективність збутової політики.
ВАТ «Володар»	Посилення загрози банкрутства. Нестабільність діяльності.	Прояви кризи розвитку в разі знаходження на етапі зростання (стадії зародження, росту та підстадія розквіту стадії стабільності).
ВАТ «Модель Всесвіту»	Значні прояви кризи. Загроза банкрутства. Згортання виробництва.	Значні прояви кризи. Неефективність використання ресурсів. Збиткова виробнича діяльність.

ВАТ «Мелітопольський верстатобудівний завод ім. 23 Жовтня»

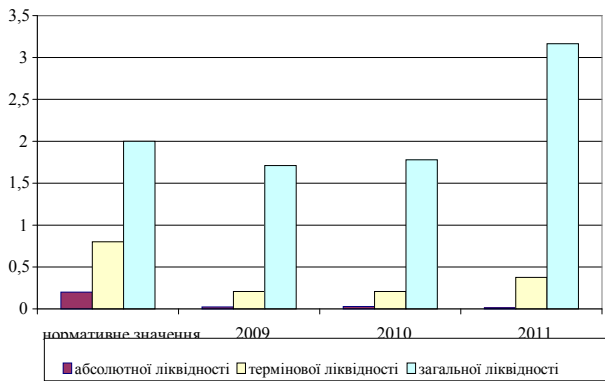

Рис. 2. Динаміка показників ліквідності підприємства ВАТ «Мелітопольський верстатобудівний завод ім. 23 Жовтня» за 2009–2011 роки

ський турбомеханічний завод» дає уявлення про можливість генерувати необхідний прибуток в процесі своєї господарчої діяльності та ефективність використання його активів та вкладеного капіталу. Згідно з динамікою цих показників, що проілюстровано на рис. 1.г), найбільш ефективно підприємство використовує свої необоротні активи. Така тенденція посилюється протягом 2009–2011 років. При цьому залишається майже незмінною ефективність продажів продукції, що свідчить про відсутність розширення ринків збуту продукції підприємства, зменшується ефективність використання обігових коштів підприємства. У цілому, за аналізом значень показників рентабельності підприємства ВАТ «Полтавський турбомеханічний завод», можна стверджувати, що додатне значення коефіцієнтів рентабельності є позитивним для діяльності підприємства та свідчить про її прибутковість. Однак, зниження показників рентабельності продажів та рентабельності оборотних активів свідчить про скорочення ринків збуту продукції, що не вважається проявом кризи для підприємств, які знаходяться на стадії стабільності.

За результатами оцінки фінансового стану підприємств, що мають спільну галузеву приналежність (у нашому випадку, галузь машинобудування), можна стверджувати наступне:

1. За показниками ліквідності спостерігається перевищення значення показника абсолютної ліквідності у всіх підприємств машинобудівної галузі, окрім ВАТ «Мелітопольський верстатобудівний завод ім. 23 Жовтня» (рис. 1), може свідчити про «осідання» грошових коштів на рахунках підприємства, що, в разі знаходження цих підприємств на стадіях зародження та росту, свідчить про наявність перепонов для їх розвитку

ВАТ "Модель Всесвіту"

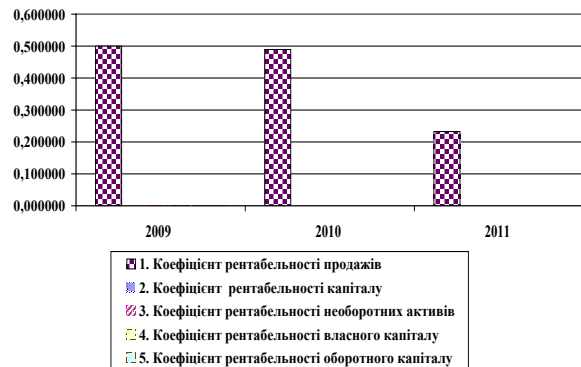

Рис. 3. Динаміка показників рентабельності підприємства ВАТ «Модель Всесвіту» за 2009–2011 роки

та досягнення стадії стабільності та неефективності використання вільних грошових коштів.

Водночас, для підприємств, які знаходяться на стадії стабільності, така тенденція не є свідченням наявності кризи у діяльності. У підприємства ВАТ «Мелітопольський верстатобудівний завод ім. 23 Жовтня» при майже незмінному значенні показника абсолютної ліквідності (хоча від й менше нормативу), спостерігається загальна тенденція до покращення платоспроможності.

2. За показниками ділової активності, з одного боку, у підприємств машинобудівної галузі спостерігається покращення взаєморозрахунків, а з іншого – збереження рівня споживчого кредиту підприємства та швидкості розрахунків його за зобов'язаннями.

3. За показниками фінансової стійкості спостерігається нестача власних коштів для фінансування поточної діяльності характерна для підприємств, що знаходяться на стадії зародження та росту, та свідчить про наявність кризи у діяльності підприємств, які знаходяться на стадії стабільності та занепаду.

4. За показниками рентабельності можна зробити такі висновки: незначне зниження ефективності використання ресурсів свідчить про наявність перепонов та криз у діяльності підприємств, що знаходяться на стадії зародження та росту, та є характеристикою без кризової діяльності для підприємств, які знаходяться на стадії стабільності та занепаду.

За результатами оцінки фінансового стану підприємств, що мають спільну територіальну приналежність можна зробити такі висновки:

1. За показниками ліквідності у всіх підприємств спостерігається надлишок грошових коштів на рахунках (у касі) підприємства, що свід-

чить про недостатній рівень залучення вільних грошових у процес виробництва для підприємств, що знаходяться на стадії зародження та зростання. Для тих же підприємств, які знаходяться на стадії стабільності та занепаду свого життєвого циклу, перевищення рівня абсолютної ліквідності над нормативним значенням не свідчить про кризовий стан.

2. За показниками ділової активності діяльності підприємства АТБТ «Харківський молочний комбінат» можна вважати ефективною як для стадій зародження та росту, так і для стадій стабільності та занепаду. Водночас, ділова активність підприємств ВАТ «Ф.Т.Р.», ВАТ «БАЛЦЕМ» та ВАТ «Володар» є прийнятною для підприємств, які знаходяться на стадії стабільності та занепаду свого життєвого циклу, та свідчить про наявність кризи збуту у підприємств, що знаходяться на стадії зародження та росту. Збутова діяльність підприємства ВАТ «Модель Всесвіту» є кризовою для будь-якої стадії життєвого циклу.

3. За показниками фінансової стійкості підприємств Харківської області можна зробити такі висновки: фінансова незалежність підприємств АТБТ «Харківський молочний комбінат», ВАТ «Ф.Т.Р.» та ВАТ «БАЛЦЕМ» майже дорівнює рекомендованому значенню. Для першого та третього з зазначених підприємств характерна незалежність від джерел зовнішнього фінансування та значний надлишок власних коштів для фінансування поточної діяльності. У підприємства ж ВАТ «Ф.Т.Р.» навпаки, спостерігається посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування та нестача власних коштів для фінансування поточної діяльності. Така ж тенденція динаміки значень показників фінансової стійкості характерна для підприємства ВАТ «Володар». Фінансова незалежність та залежність від зовнішніх джерел фінансування підприємства ВАТ «Модель Всесвіту» близьке до рекомендованого, але перевищення у кілька тисяч разів розміру власних коштів, необхідних для фінансування запасів та витрат над сумою запасів та витрат, свідчить про наявність кризи розвитку цього підприємства.

4. За показниками рентабельності підприємств Харківської області можна зробити такі висновки: посилюється ефективність використання усіх ресурсів у підприємств АТБТ «Харківський молочний комбінат» та ВАТ «БАЛЦЕМ». Така тенденція свідчить про сталий розвиток підприємств. У підприємств ВАТ «Ф.Т.Р.» та ВАТ «Володар» ефективність використання деяких ресурсів зростає, а деяких зменшується, що свідчить про наявність перепон для розвитку тих підприємств, які знаходяться на стадії зародження та росту, та про стабільне функці-

онування в рамках знаходження на стадії стабільності та занепаду свого життєвого циклу. У підприємства ВАТ «Модель Всесвіту» значущим є лише ефективність продаж (рис. 3) ВАТ «Модель Всесвіту», оскільки отриманий підприємством валовий прибуток порівняний лише з виручкою від реалізації.

Відносно ж до елементів активів та пасивів підприємства, згідно з динамікою показників рентабельності, яку проілюстровано на рис. 3, його значення істотно мале.

Таким чином, оцінка фінансового стану підприємств машинобудівної галузі та підприємств Харківської області та узагальнення тенденцій змін основних показників, можна зробити такі висновки: існуюча методика визначення кризи розвитку підприємства не дозволяє точно визначити останню як на підприємствах, що мають спільну галузеву приналежність, так і для підприємств, що мають спільну територіальну приналежність. Такий висновок зроблено на основі наступних результатах аналізу. По-перше, існуючі нормативні значення показників та коефіцієнтів не враховують особливості існуючого у підприємства рівня ресурсного потенціалу та можливостей використання власних та позикових коштів. Для усунення цього недоліку необхідна градація підприємств за стадіями життєвого циклу, на яких вони знаходяться у певний проміжок часу, що дозволить уникнути розбіжностей у трактуванні результатів розрахунку показників їх фінансового стану. По-друге, аналіз фінансового стану підприємств по чотирьох групах показників не завжди дозволяє чітко визначити факт наявності чи відсутності кризи у діяльності підприємства, оскільки отримані за результатами аналізу висновки можуть носити різноспрямований характер: деякі свідчать, що підприємство функціонує успішно, та загроза банкрутства малоімовірна, а інші – про значні проблеми у розвитку та посилення вірогідності настання неплатоспроможності та банкрутства.

Результати аналізу фінансового стану підприємств за традиційним трактуванням та з урахуванням стадії життєвого циклу наведено у табл. 4.

За результатами оцінки фінансового стану підприємств, які наведено у табл. 4, можна стверджувати, що класичне їх трактування значно відрізняється (а в деяких випадках, дає протилежний результат) від аналізу з урахуванням стадії життєвого циклу. Узагальнивши результати табл. 3, можна стверджувати, що традиційні нормативні або рекомендовані значення показників доречні лише для оцінки фінансового стану тих підприємств, що знаходяться на підстадії стабілізації стадії стабільності та стадії занепаду (тобто

на етапі старіння свого життєвого циклу). У разі ж знаходження підприємств на стадіях зародження, росту та підстадії розквіту стадії стабільності (етап зростання життєвого циклу) необхідна значна корекція нормативних та рекомендованих значень показників їх фінансового стану.

Висновки. Таким чином, за результатами діагностики кризи розвитку на підприємствах

однієї галузі та підприємствах, що функціонують у рамках однієї території, було доведено недоцільність використання класичної методики фінансового аналізу для визначення факту наявності або відсутності кризи у діяльності зазначених підприємств залежно від стадії їх життєвого циклу використовуючи систему показників його фінансового стану.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. 2-е изд. — К. : Эльга, 2009. — 776 с.
2. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту : пер з англ. / Є. Брігхем // Під ред. О. Д. Василика та ін. — К. : «ВАЗАКО». «Молодь», 1997. — 998 с.
3. Ришар Ж. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия / Ж. Ришар / Пер. с фр. под ред. Л. П. Белих. — М. : Аудит, ЮНИТИ, 2007. — 396 с.
4. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. — К. : КНЕУ, 2009. — 596 с.
5. Ришар Ж. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия / Ж. Ришар / Пер. с фр. под ред. Л. П. Белих. — М. : Аудит, ЮНИТИ, 2007. — 396 с.
6. Хелферт З. Техника финансового анализа / З. Хелферт / Пер. с англ. под ред. Л. П. Белих. — М. : Аудит, ЮНИТИ, 2006. — 242 с.
7. Холт Р. Н. Основы финансового менеджмента: пер. с англ. — М. : Дело, 2005. — 128 с.
8. Moyer. R. C. Contemporary financial management, 5th. — West Publishing Company, 2005.
9. Nelson R. and Clutterbuck, D. Turnaround, Mercury Business Books, London, — 1988.
10. Norgard R. Forecasting corporate failure, The Chartered Accountant in Australia. — August. — 1987.
11. Schendel D., Patton G. R. and Riggs J. Corporate turnaround strategies: a study of profit decline and recovery, Journal of General Management. — 1976.
12. Whittred G. and Zimmer, I. Timeliness of financial reporting and financial distress, Accountancy Review, April. — 1984.